

PRIVREDNI RAZVOJ, II DIO GRADIVA

INOVACIONA POLITIKA

Struktura poglavlja

1. **Pajam i osnovna obilježja inovacione politike**
2. **Komponente inovacione politike**
3. **Najvažniji instrumenti državnog menadžmenta inovacijama**
4. **Efikasnost inovacione politike**
5. **Osnovni tipovi inovacija**

I. Pojam i osnovna obilježja politike inovacija

- Podržavanje naučnog, tehnološkog i industrijskog razvoja (uloga države)
- Strategijski inovacioni menadžment - aktivnosti strategijskog angažovanja države na planu podržavanja tehnoloških promjena
- **Politika inovacija** nastala je povezivanjem **naučno-istraživačke, tehnološke i industrijske politike** u jedinstven sistem (ona je širi pojam od tehnološke politike!)
- **Strategijski menadžment inovacijama** - sublimat menadžmenta naukom, tehnologijom i industrijskim razvojem

Inovaciona politika

- **INOVACIONA POLITIKA** predstavlja skup zakonskih rješenja, ustanovljenih pravila, državnih programa i neposrednih praktičnih rješenja primjenjivanih u cilju strategijskog osmišljavanja inovacija i vođenja adekvatne politike njihove podrške
- Najznačajnija pretpostavka ekonomskog napredovanja u današnjim uslovima predstavlja upravo **fenomen inovativnosti**
- **INOVACIJA** – novina, usavršavanje, modernizacija...
- **Inovaciona politika** je postavljanje ciljeva i obezbjeđenje sistemskih uslova za stvaranje razvoj i primjenu inovacija
- **Innovation policy** is **PUBLIC ACTION** that influences technical change and other kinds of innovations. It includes elements of **R&D policy, technology policy, infrastructure policy, regional policy and education policy**. ["Innovation Policy - A Systemic Approach" - Charles Edquist, 1999]

- **Inovacije** predstavljaju presudan činitelj privrednog rasta i razvoja
- **CILJ INOVACIONE POLITIKE** – implementacija tehnoloških promjena u ekonomiji; stavljanje naučnih i tehnoloških rješenja u funkciju ekonomskog, i šire, društvenog razvoja
- Čak i najžešći **protivnici** državnog intervencionizma smatraju prijeko potrebnim aktivnu državnu politiku u oblasti podsticanja **razvoja nauke, tehnike i inovacija**
- Potrebno je dobro koordinirati mjere koje se primjenjuju kod svih komponenti inovacione politike (naučno-istraživačka politika, politika tehnološkog razvoja, industrijska politika)

II Komponente inovacione politike

1. Naučno-istraživačka politika

(fundamentalna, primijenjena, razvojna i komercijalna istraživanja)

- Privrede u kojima je naučnoistraživački rad (NiR) razvijen - imaju, po pravilu, i brz rast ukupne produktivnosti
- Investicije u nauku postaju prvorazredne **kapitalne investicije**, dok se izdaci na ime istraživačko-razvojnog rada sve više tretiraju kao **direktni troškovi proizvodnje**.

Naučnoistraživačka djelatnost

(Zakon o NID, CG, 2010)

- **NID JE DJELATNOST OD JAVNOG INTERESA** – sistematska stvaralacka aktivnost na naučnim otkricima, primjena i korišćenje rezultata nauke, osposobljavanje istraživaca za NI rad i usavršavanje istraživaca. NI rad je rad u kom se primjenom naučnih metoda stiču **nova naučna saznanja**, tj. **stvaralački koristi postojeće znanje za nove primjene**
- **NID obuhvata:** osnovna (fundamentalna), primijenjena i razvojna istraživanja i osposobljavanje istraživača za naučno istraživački rad
 1. **OSNOVNA (FUNDAMENTALNA) ISTRAŽIVANJA** čine teorijski ili eksperimentalni rad koji se obavlja prvenstveno radi osvajanja novih znanja ili otkrivanja novih oblasti istraživanja, sa dugoročnim ciljevima primjene.
 2. **PRIMIENJENA (APLIKATIVNA) ISTRAŽIVANJA** čini stvaralački rad koji se obavlja radi primjene rezultata osnovnih istraživanja u pojedinim područjima nauke.
 3. **RAZVOJNA (STRUČNA) ISTRAŽIVANJA** čini stvaralački rad zasnovan na rezultatima primijenjenih istraživanja preduzet u cilju osvajanja novih tehnologija, proizvodnje novih ili poboljšanja postojećih materijala, proizvoda i uređaja, odnosno uvođenja novih ili poboljšanja postojećih postupaka, sistema i usluga.
- **Osnovna razlika djelatnosti istraživanja i razvoja (IR) i djelatnosti koje to nisu, jeste PRISUSTVO ELEMENATA NOVINE ILI INOVACIJE U VEĆOJ MJERI u NI radu.** Ako neka djelatnost uvodi značajno poboljšanje tehničkih karakteristika, komponenata i materijala, softvera, korisničku orijentisanost ili druge funkcionalne karakteristike, to jest, primjenjuje novi ili značajno poboljšan proizvod, proces ili uslugu, kao i nove organizacione metode u poslovanju i organizaciji rada, obavezno je treba uključiti u ovo istraživanje.

- **NID se realizuje u oblastima: prirodno-matematičkih, tehničko-tehnoloških, medicinskih, poljoprivrednih, društvenih i humanističkih nauka, kao i interdisciplinarnih istraživanja.**
- **Radi utvrđivanja prioriteta i podsticanja i pracenja NID donosi se **Strategija NID****
- **Vlada podržava rast kvaliteta NID kroz:**
 - **programe od opšteg interesa** kojima se podstice naučna produktivnost u objavljivanju naučnih radova u referentnim naučnim časopisima i drugim vidovima,
 - **nagradjuje istraživače** za naučna dostignuća,
 - dodjeljuje **status centra uspješnosti** ustanovi ili grupi istraživača u njoj (za originalnost, značaj i aktuelnost postignutih rezultata u NID)

Programi od opšteg interesa

1. Programi za **RAZVOJ I JAČANJE NACIONALNE EKONOMIJE** čijom se realizacijom doprinosi rastu standarda građana i izgradnji društva zasnovanog na znanju
2. Programi kojima se naučnoistraživačke ustanove i istraživači uključuju u **EVROPSKI ISTRAŽIVACKI PROSTOR I MEDUNARODNE PROGRAME** u nauci;
3. Programi stimulisanja istraživanja kojima se podstiče **USAVRŠAVANJE I MOBILNOST CRNOGORSKIH ISTRAŽIVACA** sa ciljem omogućavanja njihovog rada u istraživačkim centrima i institutima, kao i korišćenje vrhunskih tehnologija i savremenih laboratorija u zemlji i svijetu;
4. Programi **REGIONALNE ŠARADNJE I INFRASTRUKTURNOG POVEZIVANJA U ISTRAŽIVANJIMA**;
5. Programi **NACIONALNIH I MEDUNARODNIH NAUCNOISTRAŽIVACKIH PROJEKATA**, osnovnih, primijenjenih i razvojnih istraživanja;
- 6. CENTRI USPJEŠNOSTI**;
- 7. UNAPREĐENJE INFRASTRUKTURE I NABAVKA OPREME**, podsticanje naučne produktivnosti i unapređenje kvaliteta NID
8. Programi stimulisanja **IZDAVAČKE DJELATNOSTI** i organizovanja **NAUČNIH KONGRESA**
9. Uključivanje **NAUČNE DIJASPORE U NID CRNE GORE**; uključivanja međunarodno priznatih naučnika iz svijeta u naučno–istraživačke programe i projekte u Crnoj Gori,

Da se podsjetimo!

Rezultati NID su:

- naučni, pregledni ili stručni **rad (članak)** objavljen u časopisu koji je dostupan međunarodnoj i domaćoj naučnoj javnosti, naučna **knjiga ili monografija**, poglavlje u naučnoj knjizi ili u monografiji, saopštenje ili rad objavljen u zborniku sa naučnog skupa, objavljena naučna kritika ili polemika, recenzija, mentorstvo magistarske teze i doktorske disertacije, magistarski i doktorski radovi, kao i
- **nova sorta, patent, tehnička rješenja, nove metode, novi materijali, te novi tehnološki postupak.**

K O N K U R S Z A S U F I N A N S I R A N J E N A U Č N O - I S T R A Ź I V A Č K E D J E L A T N O S T I U 2 0 1 2 . G O D I N I

- STIMULISANJE UČEŠĆA U PROGRAMIMA FP7 (*DANAS HORIZONT EVROPA I ERASMUS PLUS*)
- STIMULISANJE UČEŠĆA U COST PROGRAMU (European Cooperation in Science and Technology)
- STIMULISANJE PROMOCIJE NAUKE I ISTRAZIVANJA U OBRAZOVANJU I DRUŠTVU CRNE GORE
- SUFINANSIRANJE SARADNJE SA NAUČNOM DIJASPOROM
- SUFINANSIRANJE DOKTORSKIH STUDIJA
- SUFINANSIRANJE MAGISTARSKIH STUDIJA
- SUFINANSIRANJE STUDIJSKIH BORAVAKA PO OSNOVU NAUČNOG USAVRŠAVANJA U INOSTRANSTVU
- SUFINANSIRANJE UČEŠĆA NA NAUČNIM KONGRESIMA
- SUFINANSIRANJE ORGANIZOVANJA NAUČNIH KONGRESA U CRNOJ GORI
- SUFINANSIRANJE PRETPLATE ZA BAZE NAUČNOISTRAŽIVAČKIH RADOVA
- STIMULISANJE OBJAVLJIVANJA NAUČNIH RADOVA U REFERENTNIM NAUČNIM ČASOPISIMA
- STIMULISANJE AUTORA PATENATA I INOVATIVNIH RJEŠENJA
- SUFINANSIRANJE OBJAVLJIVANJA NAUČNIH ČASOPISA
- **BUDŽET 5.000.000 €, cca 198 projekata prijavljeno, oko 50% odobreno!**

2. Politika tehnološkog razvoja

- Interes države je da se neposredno implementiraju dostignuća savremene tehnologije
- Ekonomisti **pojam tehnologije** određuju kao ljudsko znanje primenjeno u proizvodnji, odnosno oni tehnologiju najčešće identifikuju **METODAMA TRANSFORMACIJE FAKTORA U PROIZVODE**
- Država može stimulisati i transfer tehnologije (uvoz inostrane tehnologije)
- **TEHNOLOGIJA se može dekomponovati na:**
 - a) informaciju o postupku,
 - b) sredstvo za primjenu metoda kojim se transformacija obavlja i
 - c) razumijevanje načina i logike djelovanja metoda.

Pojmovnik!

Pojam tehnologije i faze tehnološkog razvoja

- **TEHNOLOGIJA** je **primjena** naučnog znanja i stečenih vještina na praktične aspekte ljudskog života, obično radi postizanja komercijalnih ili industrijskih ciljeva, odnosno za postizanje razvoja mašina, uređaja, metoda i postupaka kako bi se poboljšali uslovi rada i povećao radni učinak pri preradi sirovina u proizvode.
- **TEHNOLOŠKI RAZVOJ** u osnovi ima četiri komponente kao sukcesivne faze u procesu njegovog javljanja:
 - pronalaženje (invencija),
 - razrada (ideja),
 - prva primjena pronalaska (inovacija) i
 - širenje pronalaska (difuzija).
- Treba da se upotreba ovog izraza razlikuje od pojma “**TEHNOLOGIJA**” **KAO NAUČNA OBLAST**, koja izučava mehaničke, hemijske, termičke, termohemijske, elektrohemijske, biohemijske i slične procese, kao i njihovu primjenu

- **INOVACIJA** – tržišno kompetentna primjena novog ili značajno poboljšanog proizvoda ili procesa (produkt ili usluga), koristan prijedlog, unapređenje ili novi izum koji poboljšava neki proizvod ili proces.
- **TEHNOLOŠKA INOVACIJA** – tehnološki novi proizvod ili tehnološki unaprijeđen proizvod.
- **INOVATIVNOST** – način razmišljanja ili ponašanja koji obilježava težnja da se ostvari napredak, da se poboljša način rada u cilju postizanja i osiguranja prosperiteta. Inovativnost predstavlja stvaranje prilika za profitabilnu primjenu znanja, kreativnog mišljenja, sposobnost generisanja potpuno novih ideja i rješenja, te njihovu primjenu u praksi (inovaciona djelatnost). Inovativnost predstavlja jednu od najznačajnijih karakteristika savremenog poslovanja na globalnom tržištu, a orjentisana je ka izgradnji znanja, korišćenju poslovnih prilika i prilagođavanju promjenama okruženja u kom djeluje u sticanju prednosti nad konkurencijom.
- **TEHNOPREDUZETNIŠTVO** – djelatnost koja obuhvata znanja, vještine i sposobnosti usmjerene na pokretanje, organizovanje, razvoj i inovaciju tehnološkog procesa, sa osnovnim ciljem stvaranja novog tržišta i ostvarivanja dobiti.

Pojmovnik!

Ustanove, privredna društva, udruženja i fondacije za infrastrukturnu podršku razvoju tehnologija:

1. POSLOVNO-TEHNOLOŠKI INKUBATOR ili INOVACIONO-REDUZETNIČKI CENTAR (NK) (stavljane na raspolaganje, uz naknadu, poslovnog prostora, administrativnih, tehničkih, intelektualnih i drugih usluga novoosnovanim privrednim društvima – “**stanarima**” inkubatora)

1. NAUČNO-TEHNOLOŠKI PARK - NTP PG (organizacija koja u okviru definisanog **prostora** pruža infrastrukturne i stručne usluge visokoškolskim ustanovama, naučnoistraživačkim i inovacionim organizacijama, kao i tehnološkim privrednim društvima u određenoj naučnoj, istraživačko-razvojnoj ili proizvodnoj grupaciji, s ciljem njihovog povezivanja i što brže primjene novih tehnologija, stvaranja i plasmana novih proizvoda i usluga na tržištu; korisnici postaju članovi naučno-tehnološkog parka).

2. CENTAR ZA TRANSFER TEHNOLOGIJA (organizacija osnovana isključivo radi obavljanja djelatnosti transfera tehnologija, primjene novih tehnoloških rješenja, traganje za idejama i partnerima za transfer tehnologija, procjenu komercijalnog potencijala transfera, podsticanje za realizaciju i komercijalizaciju transfera tehnologija i pomoć u zaštiti intelektualne svojene tehnološkim privrednim društvima koja razvijaju, proizvode i prodaju proizvode, procese i usluge sa visokim nivoom znanja i novih tehnologija).

Više etapa podrške inovacijama

1. **PODRŽAVANJA PONUDE**, odnosno izgradnje velikih istraživačkih i razvojnih tehnoloških centara (vrijeme hladnog rata, karakteristično po izraženoj državnoj brizi za realizaciju velikih tehnoloških projekata) Državna briga za stimulisanje kontinuiranih inovacija je izostajala, a i ekonomska teorija nije pokazivala neku naročitu pažnju za njih.
2. **DRŽAVNE MJERE USREDSREĐENE NA TRAŽNJU** (60', 70' XX vijeka)
3. poslednja četvrtina XX vijeka može se označiti kao nastojanje države da **INTEGRIŠE OVA DVA PRISTUPA** u podržavanju tehnoloških promjena, ali i da sinhronizuje maksimalno tehnološku sa naučnom i industrijskom politikom

Privredne grane – prioriteti inovacione politike mogu biti

- a) prioritet često dobijaju grane i industrije koje su na početku svog životnog vijeka, kojima je potrebno olakšati komercijalizaciju i preživljavanje "dječijih bolesti" (tzv. **INFANT INDUSTRIES, industrije u razvoju**)
- b) prioritet dobijaju i grane od nacionalnog interesa za bezbjednost zemlje - **strategijski sektori**
- c) maksimalno treba uskladiti državno uplitanje u rešavanju problema grana na zalasku svog životnog vijeka, izuzev ukoliko nijesu u prethodnoj grupi prioriteta (tzv. **sektori u zaostajanju, SUNSET INDUSTRIES**)

3. Industrijska politika

- **Državna podrška razvoju industrije**
- **Akcenat u korišćenju intervencionističkih mjera se pomjera sa pasivnih mjera (tržišne barijere, dogovori o kvotama, jeftina RS, subvencije, mjere racionalizacije, kontrola uvoza i izvoza)**

na **AKTIVNE MJERE** u oblasti industrije, kao što su: obezbjeđivanje sredstava za vlastito istraživanje i razvoj, podrška konkretnim istraživačkim projektima, revitalizacija spremnosti domaćih preduzeća na investiranje, modernizaciju i revitalizaciju industrijskih kapaciteta, posebno onih čija je karakteristika propulzivnost i sinergija

INDUSTRIJSKA POLITIKA CRNE GORE 2019-2023, ciljevi

OPŠTI CILJ: KREIRANJE USLOVA ZA RAST KONKURENTNOSTI CRNOGORSKE EKONOMIJE
ODNOSNO INDUSTRIJE

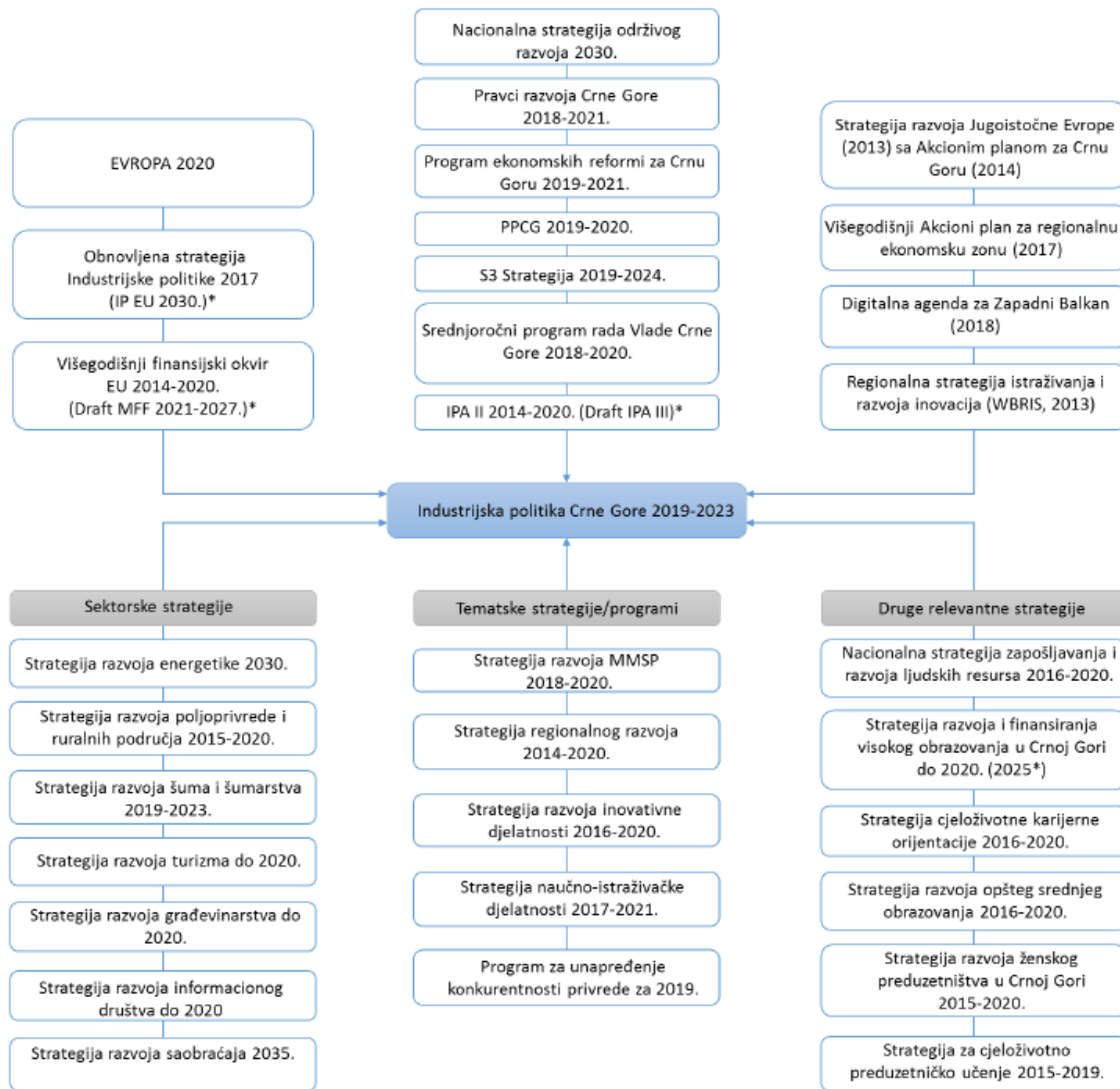
SC1. UNAPREĐENJE INFRASTRUKTURE I POSLOVNOG AMBIJENTA ZA EFIKASNUI INDUSTRIJSKI RAZVOJ: Bolje poslovno okruženje i uslovi za industrijsku konkurentnost i održivost, uključujući jačanje industrijskog sektora kao podrške razvoju drugih sektora sa većom dodatom vrijednošću.

SC2. UNAPREĐENJE INVESTICIJA I FINANSIJA ZA MODERNIZACIJU INDUSTRIJE: Unaprijeđen investicioni okvir za modernizaciju industrije kroz bolji pristup, raspoloživost i dostupnost finansijama.

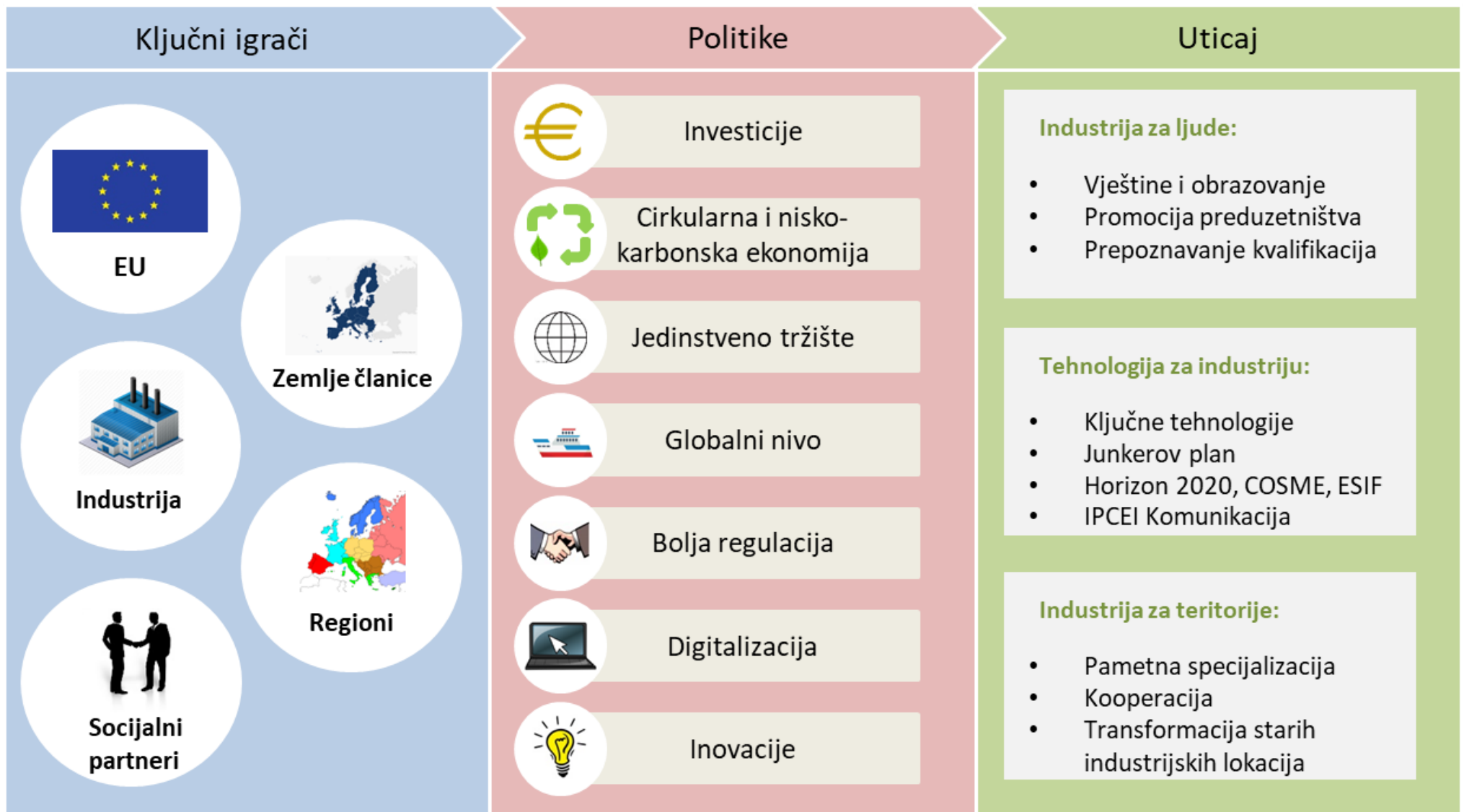
SC3. PODSTICANJE INOVACIJA, TRANSFERA TEHNOLOGIJE I RAZVOJA PREDUZETNIŠTVA: Unaprijeđena saradnja preduzeća i akademije za razvoj inovativnosti, dinamičniji razvoj preduzetništva, unapređenje razvoja zelene ekonomije, podsticanje diverzifikacije, i digitalizacija društva i privrede.

SC4. UNAPREĐENJE PRISTUPA TRŽIŠTU: Pojednostavljenje procedura za trgovinu i poslovni pristup domaćem i međunarodnim tržištima.

Grafik 1. Pregled povezanosti strateških politika

EU INDUSTRIJSKI EKO SISTEM

III Instrumenti državnog menadžmenta inovacijama

1. **INSTRUMENTI PONUDE** (finansijska, tehnološka, kadrovska i infrastrukturna podrška konkretnih **preduzeća** od strane države radi stimulisanja inovacione aktivnosti; najčešće direktno finansiranje R&D troškova sektora, beskamatni krediti istraživačkim institutima, politika ubrzane amortizacije, poboljšanje uslova kreditiranja)
2. **INSTRUMENTI TRAŽNJE** (ogromne državne kupovine novih /domaćih/ proizvoda u inicijalnoj fazi nastanka, tzv. sistem **garantovanih kupovina**), sigurni plasmani, posebno stimulatивно u uslovima recesije.
3. **INSTRUMENTI ZAŠTITE** (carine za ograničenje uvoza nekih proizvoda, poreske olakšice i subvencije domaćim p-ćima za brže ovladavanje novim tehnologijama)

IV Efikasnost inovacione politike

- Najčešće korišćeni **METODI EVALUACIJE** efikasnosti politike inovacija:
 1. **Kvantitativno analitički model** (odnos visine troškova istraživanja i povećanja globalne produktivnosti)
 2. **Studije pojedinih slučajeva** (analiza efekata određenih mjera na konkretni slučaj)
 3. **Metod kontrolne grupe**(komparacija ponašanja i ostvarenih efekata preduzeća koje je država pomogla i onih koje nije)
 4. **Metod upoređenja ponašanja preduzeća ili cijele grane** (prije i poslije realizacije državne intervencije)
 5. **Metod praćenja** (monitoring metod) – prati se i administrativno upravlja realizacijom određenog programa državne podrške
 6. **Mješoviti metod**
- Izdaci za istraživanje i razvoj, poslednjih godina, usko koreliraju sa rastom BDP/pc i rastom globalne produktivnosti

Faktori koji determinišu uspješnost inovacione politike

1. Stepen usklađenosti inovacione politike sa razvojnom i ukupnom ekonomskom politikom
2. Dosljednost inovacione politike na brojne udare političke prirode
3. Fleksibilnost na novonastale promjene
4. Uvažavanje strategijskih opredjeljenja domaćih proizvođača

Važno:

- Sprovodjenje istraživanja, **unapređenje saradnje** sa preduzećima, univerzitetima i istraživačkim centrima
- Saradnja sa srodnim institucijama u inostranstvu
- Širenje i iskorišćavanje rezultata istraživanja
- Podsticanje i **mobilnost istraživača** u okviru EU
- Stvaranje slobodnog tržišta, slobodno kretanje znanja, inovacija i tehnologije
- Restruktuiranje evropskog pristupa, koordinacija Unije i nacionalnih nivoa istraživanja
- Razvoj osim finansijskog, i drugih aspekata pomoći

V. Osnovni tipovi inovacija

- **TEHNOLOŠKE PROMJENE** - proces u kome iste količine faktora proizvodnje daju protokom vremena sve veće količine proizvoda; tj. proces u kome smanjene količine faktora rezultiraju nepromijenjenoj veličini proizvodnje

$$Y(t) = F(K(t), L(t), t)$$

- **Ukoliko je $dY/dt > 0$** ima mjesta govoriti o tehnološkim promjenama kao faktoru privrednog rasta
- **OPREDMEĆENI TEHNIČKI PROGRES** je zasnovan na investicijama, putem kojih se obezbeđuje dodatni rad (dK), dopunski kapital (dK)
- dok je **NEOPREDMEĆENI TEHNIČKI PROGRES** “investiciono nezavisan” i generišu ga: reorganizacija (organizacione promjene), manja proizvodna usavršavanja, iskustvo, rast obrazovanja, kvalitetnije upravljanje, ekonomija obima, bolje poslovne promjene, otklanjanje tržišnih barijera i druge promjene koje ne zahtijevaju velike investicije, tj. dodajni rad i dodatni kapital

Neutralne i ne-neutralne tehnološke promjene

- tzv. **proizvodna funkcija apstraktne tehnologije** je osnova za izučavanje tehnoloških promjena
- Same **tehnološke promjene** su inkorporirane u proizvodnoj funkciji i moguće ih je pratiti pomoću sljedeće njene **četiri karakteristike**:
 - 1) **EFIKASNOST TEHNOLOGIJE** (obim proizvodnje u odnosu na utroške),
 - 2) tehnološki određen stepen ekonomije obima ili kraće **TEHNOLOŠKA EKONOMIJA OBIMA** (odnos promjene obima proizvodnje i promjene obima utrošaka); ekonomija obima podrazumijeva rastuće prinose uz iste utroške,
 - 3) kapitalna intenzivnost tehnologije ili **KAPITALNA (TEHNIČKA) OPREMLJENOST RADA** ($k=K/L$), odnos angažovanog faktora rada i faktora kapitala u proizvodnji, i
 - 4) lakoća supstitucije rada i kapitala (**KOEFICIJENT ELASTIČNOSTI SUPSTITUCIJE**)

Neutralne tehnološke promjene

- U zavisnosti od promjena karakteristika apstraktne tehnologije, tehnološke promjene se dijele na neutralne i neneutralne (pristrasne).
- Najkraće rečeno, **neutralne tehnološke promjene** su vezane za promjene prve dvije karakteristike apstraktne tehnologije :
 1. **efikasnost tehnologije i**
 2. **tehnološku ekonomiju obima.**
- Suprotno, **ne-neutralne (pristrasne) tehnološke promjene** su vezane za promjene preostale dvije karakteristike apstraktne tehnologije (**kapitalna intenzivnost tehnologije i koeficijent elastičnosti supstitucije**).
- U zavisnosti koja se obilježja apstraktne tehnologije ne mijenjaju, razlikuju se **tri oblika** neutralnih tehnoloških promjena: **po Hixsu, Harodu i Solouu**

ISTRAŽIVAČKA I INOVATIVNA

STRATEGIJA PAMETNE SPECIJALIZACIJE CRNE GORE – PRIORITETI (2019-2024)

ICT
kao horizontalni prioritet

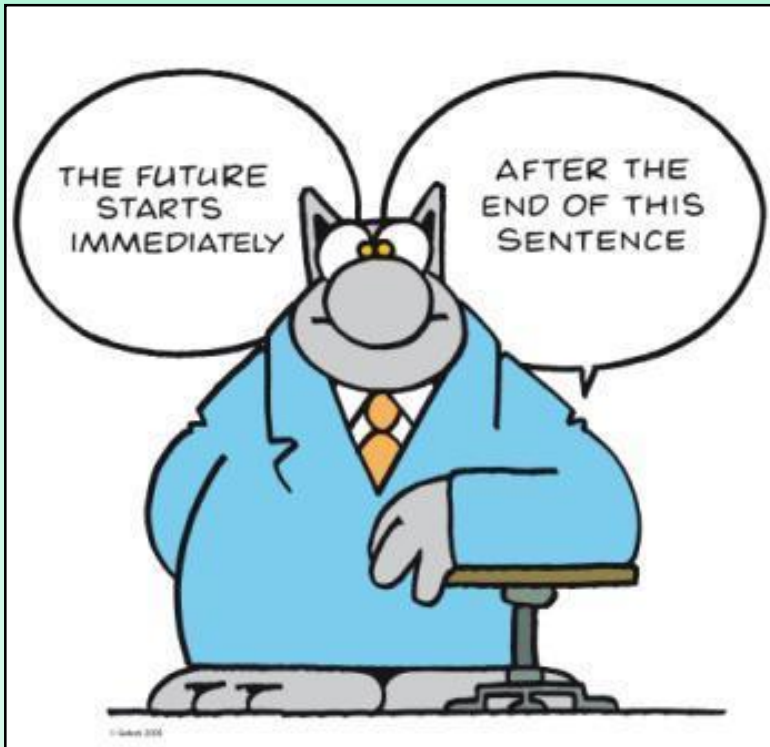
ENERGIJA

**Održiva
poljoprivreda i
lanac vrijednosti
hrane**

**Održivi i
zdravstveni
turizam**

DODATAK

MOBILNOST - važna karakteristika obrazovanja u EU i državama kandidatima

- ***Evropski kvalifikacioni okvir (priznavanje i ujednačavanje kvalifikacija stečenih širom EU); podstiče mobilnost i cjeloživotno učenje;***
- ***Europass – set dokumenata za transparentnost kvalifikacija i kompetencija***
- ***Programi Unije u oblasti - obrazovanje, mladi i sport - [ERASMUS +](#)***

OBRAZOVANJE	MLADI	SPORT
<ol style="list-style-type: none">1. Izgradnja kapaciteta u VO2. Savezi zanja3. Savezi sektorskih vještina4. Žan Mone programi5. Međ.kreditna mobilnost6. Zajednički master programi7. Strateška partnerstva	<ol style="list-style-type: none">1. Strateška partnerstva u omladinskom sektoru2. Moblnost mladih i omladinskih radnika3. Sastanci mladih i donosilaca odluka4. Izgradnja kapaciteta u oblasti mladih	<ol style="list-style-type: none">1. Kolaborativna partnerstva u oblasti sporta (povezana sa Evropskom nedjeljom sporta)2. Kolaborativna partnersta u oblasti sporta nija nisu vezana za Evropsku nedjelju sporta

Europass

- **Europass** se sastoji od pet dokumenata čiji je glavni cilj **predstaviti stečene kvalifikacije i vještine** na jasan način koji je ujednačen u cijeloj Evropi. Europass koncept za transparentnost kvalifikacija i kompetencija uveden je odlukom EP i Savjeta od 15. 12. 2004.
- Dva dokumenta (**europas biografija i europas jezički pasoš**), ispunjavaju sami korisnici, dok ostala tri dokumenta ispunjavaju i izdaju odgovorne ustanove.

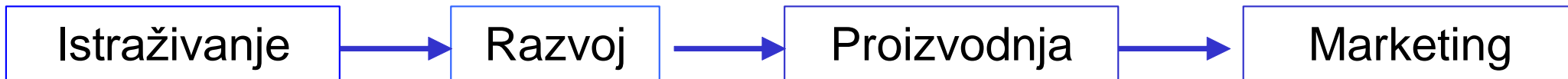
Europass biografija (cV)	Europas biografija je standardizovan način za opis i prikazivanje stečenih sposobnosti i kvalifikacija pojedinca. Za ispunjavanje europas biografije koristi se standardizovan obrazac koji treba popuniti.
Europass jezički pasoš	Europas jezički pasoš sadrži podatke o jezičkim sposobnostima pojedinca i opisuje poznavanje stranih jezika, što je od značaja za rad i obrazovanje u EU.
Europass dodatak diplomi	Europas dodatak diplomi – isprava je koja se izdaje osobama koje su završile visoko obrazovanje, i sadrži dodatne informacije o završenom studijskom programu i stečenoj kvalifikaciji , što je od značaja za nastavak studija i zapošljavanje u EU.
Europass dodatak sertifikatu	Europas dodatak sertifikatu – isprava je koja se izdaje osobama koje su završile neki oblik stručnog obrazovanja. on sadrži dodatne informacije o stečenim vještinama i kvalifikacijama, što je od značaja za zapošljavanje ili nastavak obrazovanja u EU.
Europass mobilnost	Europas mobilnost – dokument je kojim se dokazuje boravak u inostranstvu i period boravka radi učenja ili usavršavanja.

Ostali programi Unije u kojima može učestvovati Crna Gora

- **Cosme** - Program za konkurentnost malih i srednjih preduzeća - COSME, ima za cilj jačanje konkurentnosti i održivosti preduzeća Evropske unije, podsticanje preduzetničke kulture i rasta malih i srednjih preduzeća.
- **Horizont 2020 / HORIZONT EVROPA 2021-2027** - istraživanje, tehnološki razvoj i inovacije i sprovođenju strategije Evropa 2020, kao i stvaranje Evropskog istraživačkog prostora.
- **Carine 2020** - saradnja između tijela nadležnih za carinska pitanja u Evropskoj uniji i umrežavanje, zajedničke aktivnosti i jačanje kapaciteta institucija; razvoj informatičke infrastrukture za razvoj elektronske carine.
- **Kreativna Evropa** - Kreativna Evropa je novi program EU koji pruža podršku evropskoj kinematografiji, kao i kulturnom i kreativnom sektoru.
- **Evropa za građane 2014-2020 / The Citizens, Equality, Rights and Values (CERV) 2021-2027/** - Cilj ovog programa je da se Evropa približi i svojim građanima i da im se omogući veće učešće u procesu odlučivanja i kreiranja evropskih politika, kroz transnacionalne razmjene i aktivnosti saradnje s organizacijama iz različitih zemalja.
- **Evropski program za zapošljavanje i socijalne inovacije (EaSI)** - razvoj inovativnih mjera socijalne politike i zapošljavanja, promovisanje mobilnosti radne snage, olakšavanje pristupa mikrokreditima i podsticanje socijalnog preduzetništva.
- **Fiskalis 2020** - razvoj pouzdanog i funkcionalnog poreskog sistema na unutrašnjem tržištu EU, jačanjem saradnje između država koje učestvuju, njihovih administracija i službenika.

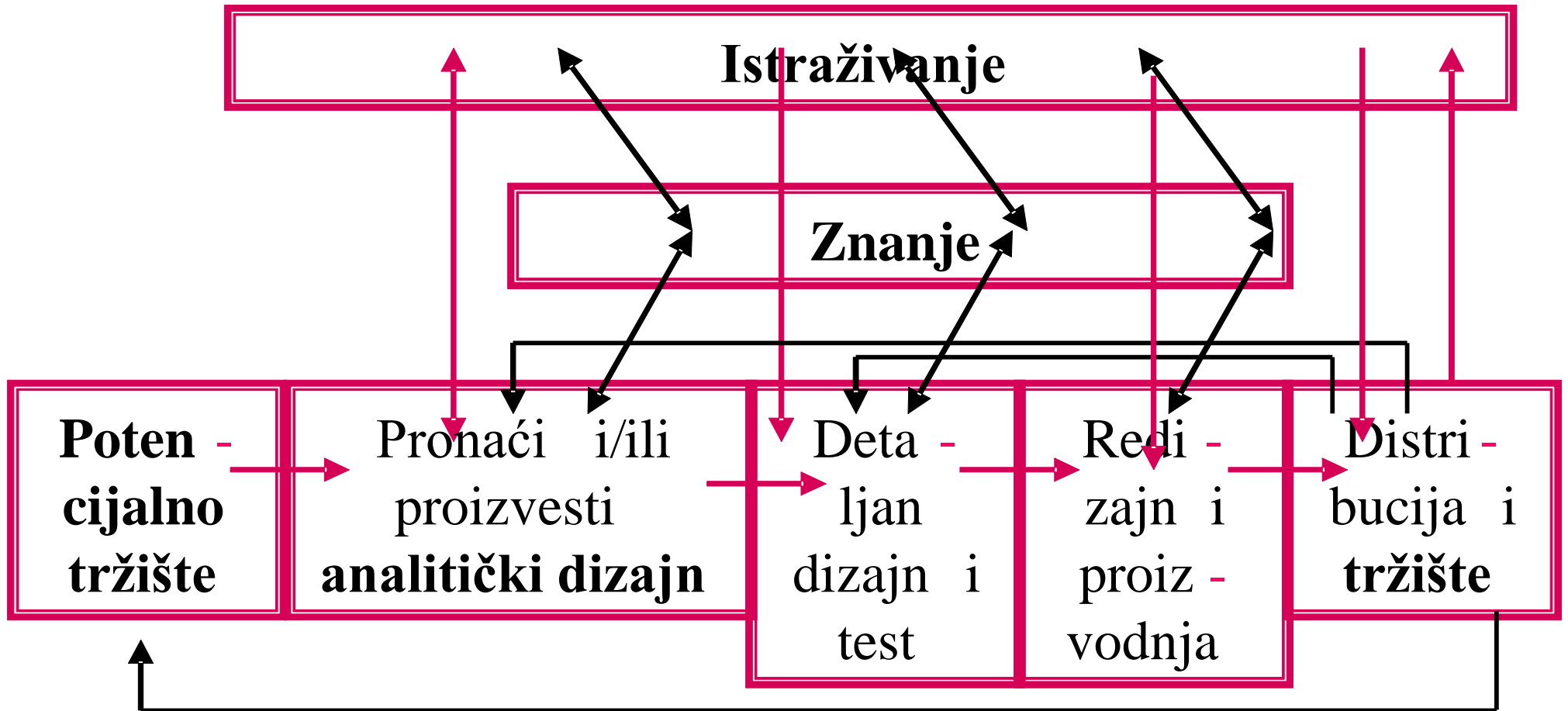
TRI GENERACIJE INOVACIONIH POLITIKA:

I. Prva generacija inovacione politike zasnovana je na tzv. "linearnom modelu inovacionih procesa"

Slika: Šema linearnog modela inovacionih procesa

II. Druga generacija inovacione politike zasnovana je na "lančanom modelu inovacionih procesa"

Treća generacija inovacione politike zasnovana je na tzv. "modelu integracije inovacionih aktivnosti"

... tj. predstavlja politiku zasnovanu na **znanju**, koja treba da rezultira ugrađivanjem **inovacionog koncepta** u brojne druge oblasti (IR, obrazovanje, ekonomija, porezi, zaštita intelektualne svojine, finansiranje i sl.).

The Jean Monnet Programme

- **The Jean Monnet Action** stimulates teaching, research and reflection on European integration in higher education institutions worldwide. It includes **the creation of Jean Monnet Chairs**, Centres of Excellence, Modules, information and research activities as well as support for academic associations of professors and researchers in European integration.

Jean Monnet projects are selected on the basis of their academic merits and following a process of rigorous and independent peer review. Jean Monnet projects are run with strict respect for the principle of academic autonomy and freedom.

Originally launched in 1989, these projects are present in 72 countries across the five continents. Between 1990 and 2011, the Action has helped to set up 162 Jean Monnet Centres of Excellence, **875 Jean Monnet Chairs** and 1.001 Jean Monnet Modules. These projects bring together **1.500 professors**, and reach approximately 500.000 students every year.

- **Support for six specific academic institutions:** the College of Europe (with campuses in Bruges [BE] and Natolin [PL]), the European University Institute, the European Institute of Public Administration, the Academy of European Law, the International Centre for European Training, and the European Agency for Development in Special Needs Education.
- **Support for European-wide associations** active in education and training and/or European integration and present in several EU Member States. There is a specific annual call for proposals for the selection of these associations.

NASTANAK I PRIMJENA IZABRANIH INOVACIJA

Pronalazak	Godina			Zemlja inovator
	Nastanka	Primjene	Razlika	
Podmornica	1624.	1900.	276	SAD
Pisaća mašina	1714.	1870.	156	Danska
Fotografija	1727.	1839.	112	Francuska
Insulin	1921.	1923.	2	Kanada
Polivinilhlorid	1931.	1932.	1	Njemačka
Najlon	1934.	1938.	4	SAD
Laser	1954.	1967.	13	SAD
Video rekorder	1956.	1970.	14	Holandija
Komunik.satelit	1957.	1962.	5	
Mikro procesor	1959.	1971.	12	SAD

PRIVREDNI RAZVOJ

Makroekonomsko planiranje

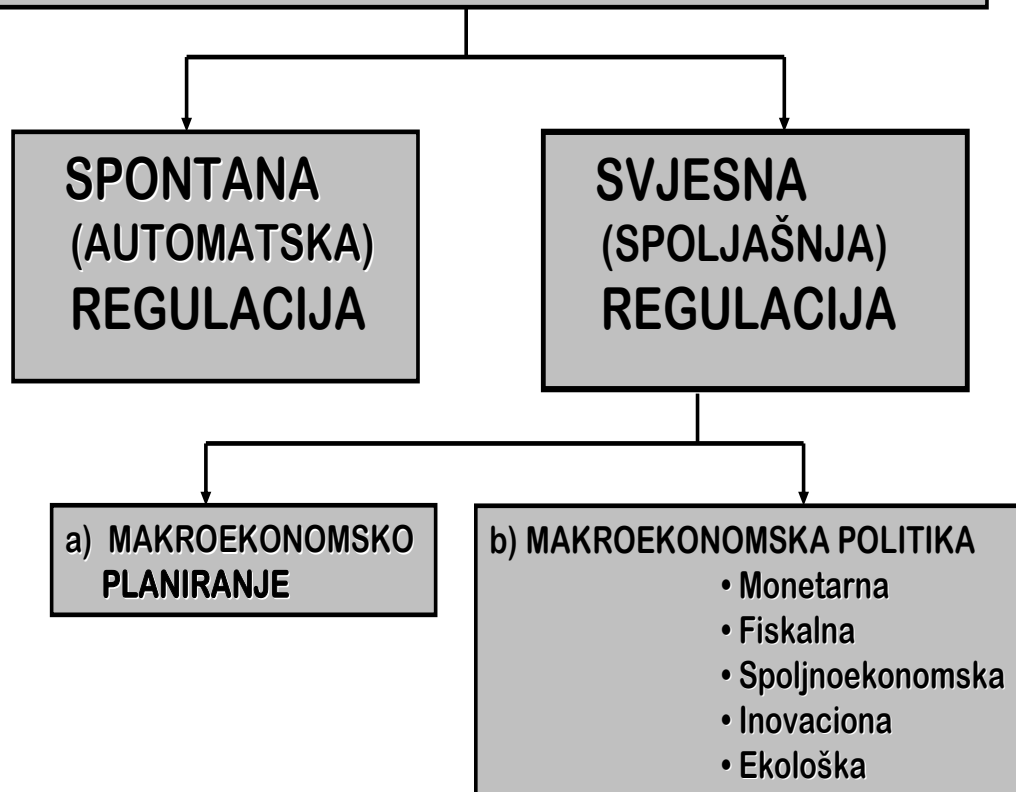
Struktura:

1. **Pojam i osnovni oblici savremenog makroekonomskog planiranja**
2. **Tipovi makroekonomskog planiranja**
3. **Indikativno planiranje u Francuskoj**
4. **Makroekonomsko planiranje u Japanu**
5. **Supranacionalno planiranje**
6. **Nedostaci makroekonomskog planiranja**
7. **Predviđanje – svojevrsni vodič makroek. planiranja**
8. **Projektovanje kao instrument makroek. planiranja**
9. **Međusektorski modeli kao analitička osnova makroekonomskog planiranja**

Makroekonomsko planiranje

UPRAVLJANJE PRIVREDOM

- Makroekonomsko planiranje i ekonomska politika – osnovni instrumenti makroekonomskog upravljanja razvojem

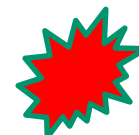
- Makroekonomsko planiranje se pojavilo u zemljama razvijenog tržišta u vremenu nakon II svjetskog rata

-Najprije, 1946. godine, ono se kao instrument državnog intervencionizma pojavilo u Francuskoj, - nešto kasnije i u nordijskim zemljama, - a zatim i u Holandiji, Belgiji, Italiji, Grčkoj, Japanu, Južnoj Koreji, itd.

- Valja međutim, napomenuti da se i tada planiranje ispoljavalo kroz tzv. **sistem programiranja i makroekonomske politike**, tako da danas SAD, pored Njemačke, važe za sredinu u kojoj **ne postoji** sistem makroekonomskog planiranja.

Pojam makroekonomskog planiranja

- Sistemom MEP se nagovještavaju, a dobrim dijelom i stvaraju, stimulatívni uslovi poslovanja
- MEP se sve više usmjerava u pravcu preciziranja konkretnih alokacionih rešenja, tj. uređivanja odnosa među pojedinim ekonomskim subjektima na način koji je najpoželjniji sa stanovišta funkcionisanja egzistirajućih institucionalnih aranžmana
- MEP se može identifikovati sa **informacionim sistemom** koji emituje adekvatne informacije za donošenje upravljačkih odluka pojedinih p-ća
- MEP podstiče razmjenu informacija, objašnjava pogodnosti i upozorava na ograničenja u poslovanju pojedinih subjekata
- MEP je organizaciona djelatnost fokusirana na prikupljanje, obradu i širenje **informacija o razvoju**

Zadaci MEP u tržišnim privredama

- **Najvažniji zadaci MEP u razvijenim tržišnim privredama** u kojima ovaj sistem postoji :

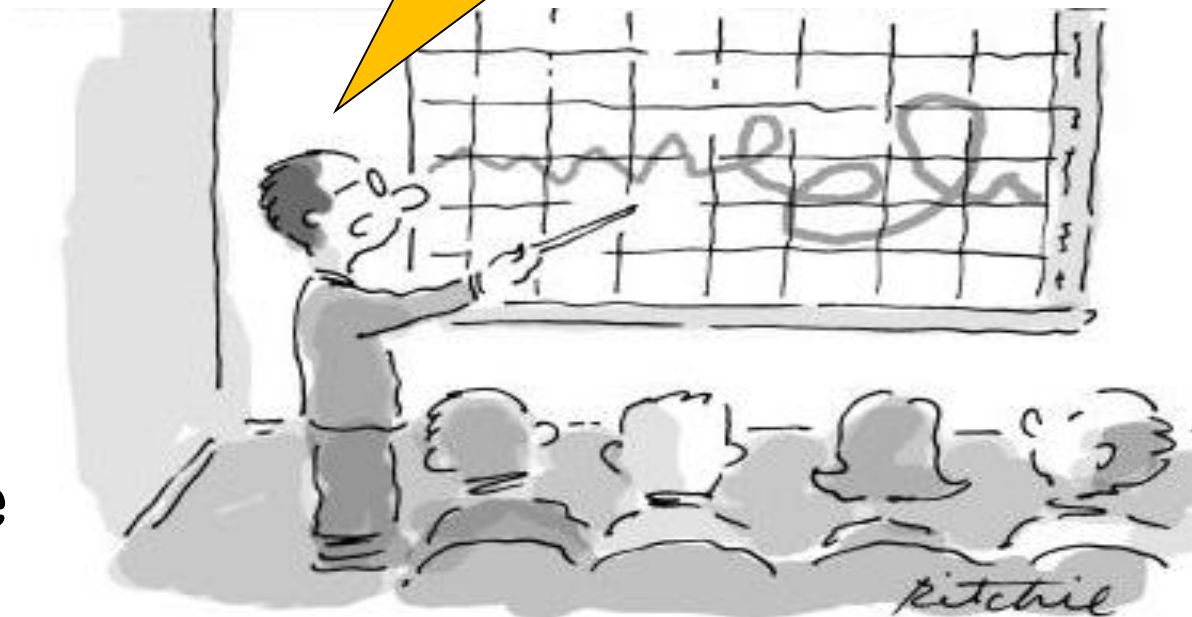
1. vrednovanje privrednog razvoja,
2. predviđanje (prognoziranje) privrednog razvoja,
3. koordinaciona funkcija (*ex ante*),
4. informaciona funkcija,
5. propulzivna funkcija,
6. mobilizaciona funkcija,
7. zadovoljavanje kolektivnih preferencija,
8. korektivna funkcija,
9. planiranje institucionalne izgradnje i ekonomske politike,
10. usklađivanje interesa i zavođenje discipline u ponašanju organa javne vlasti

Osnovni oblici savremenog makroekonomskog planiranja

1. Neposredno alokativno planiranje
2. Planiranje makroekonomske politike
3. Planiranje institucionalne strukture privrede (*i privrednih reformi*)

Kao što možete vidjeti, tržišna prognoza je prilično krivudava u sljedećem kvartalu...

"As you can see the market forecast is quite loopy in the next quarter."

Uzroci širenja polja državnog upravljanja:

1. Porast međusobne povezanosti ekonomskih jedinica/subjekata
2. Rast neizvjesnosti o zbivanjima u budućoj privrednoj aktivnosti
3. Širenje monopolskih prilika i suzavanje konkurencije
4. Rast i povećanje udjela sektora djelatnosti netržišne privrede u društvenoj proizvodnji
5. Spoljni ili posredni efekti
6. Tržišni mehanizam reprodukuje nepravilnu raspodjelu dohotka
7. Tržišni mehanizam slabo obavlja funkciju uskladjivanja privrednog razvoja

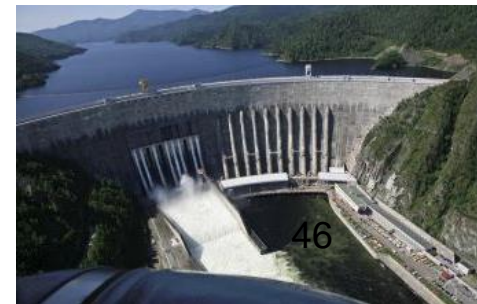
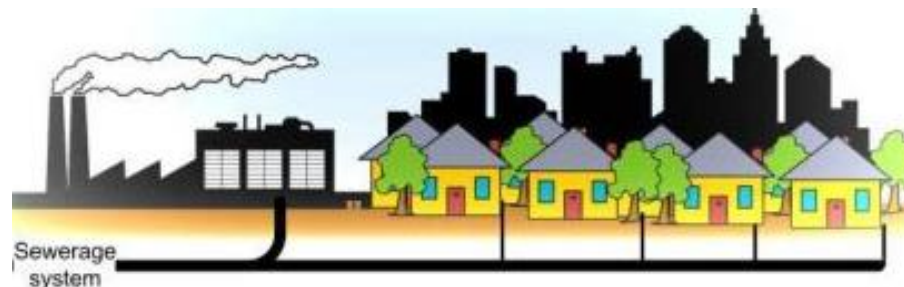
Potreba za državnom intervencijom se javlja ako:

1. Ne postoji savršena konkurencija
2. Ne postoje sva potrebna tržišta
3. Postoje značajni eksterni efekti
4. Postoje javna dobra
5. Postoje bilo koji razlozi koji ne omogućavaju postizanje ravnoteže

**Reminder!
Podsjetnik**

1. Neposredno alokativno planiranje

- Odnosi se na **velike investicione projekte** kod kojih očekivanje da konkurencija i tržišni mehanizam budu efikasni alokatori faktora nije realno
- U sektorima u kojima se očekuje **direktna odgovornost države za brojna ekonomska pitanja i rješavanje problema (infrastrukturnog) ograničenja razvoja /transport, komunikacije, komunalije, podsticanje razvoja industrija “u razvoju”, očuvanje prirodnih izvora i ukupnih resursa, agrobudzet, industrije u zaostajanju.../**
- Vojni kompleks, putna mreža, željeznički saobraćaj, komunalne usluge i lokalna infrastruktura - povećavaju svoj udio u BDP i samim tim šire polje državne kontrole i intervencije
- Treba dodati zatim: obrazovanje, zdravstvena djelatnost, NIR(opšte koristi koje se ne mogu zadovoljiti samo putem tržišta), dio stambene izgradnje u javnom sektoru
- U mnogim ekonomijama, država vlasnički participira u različitim industrijskim sektorima, posebno u energetici i metalurgiji i sl.
- U tom smislu, direktni, administrativni, na državnim nadležnostima i finansijama zasnovani alokativni zahvati - **veliki projekti i neponovljivi poduhvati** - zahtijevaju i neposredno alokativno planiranje, tj. administrativno postavljeno planiranje direktnih alokativnih zahvata, bez obzira o kom je ekonomskom sistemu riječ.
- **Zajednički projekti** (koji se mogu **finansirati** iz budžeta, zajmova, kroz privatno-javno partnerstvo, iz privatnih izvora i kombinovanim metodima) su efikasan instrument usmjeravanja razvoja jedinstvenih tehnoloških sistema

2. PLANIRANJE MAKROEKONOMSKE POLITIKE

- Razvojna strategija i iz nje proizašla ekonomska politika sadrže globalne ciljeve i osnovna ekonomsko - politička usmjerenja razvoja
- Usljed nestabilnosti, neizvjesnosti i monopolizovanosti savremenog tržišta uspostavlja se **jedinstvo planiranja i ekonomske politike**
- To znači da je **planiranje povezano s cjelinom ekonomske politike i ukupnim aktivnostima države**
- **Država utvrđuje koncepciju i strategiju društveno ekonomskog razvoja** i na osnovu nje vodi efikasnu ekonomsku politiku, usmjerenu na ostvarivanje makroekonomske stabilnosti, privrednog rasta i razvoja
- U tržišnom sistematskom ambijentu **PLANIRANJE I EKONOMSKA POLITIKA** čine cjelinu konzistentnih ciljeva, parametara, mjera i sredstava
- Strategija – način ostvarivanja postavljenih ciljeva razvoja, analitička veza plana i ekonomske politike

Međudnos planiranja i realizacije razvojnih ciljeva, strategije i ekonomske politike

CILJEVI RAZVOJA	Planiranje ciljeva i definisanje prioriteta	(1) planiranje ciljeva ekonomskog i društvenog razvoja
IZNALAŽENJE NAJBOLJIH NAČINA REALIZACIJE - STRATEGIJA	Okvirna razvojna strategija AP za realizaciju strategije Prostorno planiranje Sektorske strategije sa AP Horizontalne strategije Zajednička tijela za koordinaciju i izvještavanje	(2) Planiranje i koordinacija u sprovođenju srednjoročne razvojne strategije
PRAKTIČNO OSTVARIVANJE TIH NAČINA – EKONOMSKA POLITIKA	= Definisane godišnjih programa ekonomske politike	(3) sprovođenje seta mjera ekonomske politike

Godišnji plan mjera EP

- godišnji plan ekonomske politike određene ekonomije sadrži šest sukcesivnih faza u procesu njenog kreiranja i realizacije:
 - 1) utvrđivanje objektivnog **stanja** privrede
 - 2) utvrđivanje liste i stepena prioriteta **ciljeva** EP
 - 3) izbor ekonomskih subjekata i institucija
 - 4) utvrđivanje **mjera EP**
 - 5) **praćenje primjene** mjera EP i
 - 6) **korigovanje** pojedinih mjera ili čitavog koncepta ekonomske politike

STRATEGIJA

(privrednog razvoja, regionalnog razvoja, pridruživanja/pristupanja EU, održivog razvoja, sektorska strategija...)

Akcioni plan za prvi period realizacije Strategije

Akcioni plan za drugi period realizacije Strategije

Akcioni plan za treći period realizacije Strategije...

Cilj	Aktivnost/ Mjera	Nosilac	Vrem- enski okvir	Indikator realizacije	Faktor rizika	Nivo realiza- cije	Finansijski okvir (budžet, grant, kredit, PPP, ostali izvori..)
ŠTA	KAKO	KO	KAD				

**Reminder!
Strategije PR,
Prvi dio!**

Zaostajanje i efikasnost makroekonomske politike

Utvrđivanje:
Osnovi politike
razvoja, t.3

Problem vremenskog jaza (time lag) - **podjele vremenskog zaostajanja:**

1. Vrijeme koje protekne od momenta nastanka nekog poremećaja u privredi pa do trenutka kada nosioci EP zaključe da je svrsishodan konkretan oblik državne intervencije naziva se **SAZNAJNO ZAOSTAJANJE (RECOGNITING LAG)**.
2. Takođe, neophodno je da protekne određeno vrijeme od momenta konstatovanja neophodnosti korišćenja konkretne mjere EP, pa do momenta definisanja instrumenata pomoću kojih će se u privrednom sistemu djelovati u pravcu obezbjeđenja odgovarajuće korekcije. Ovo je tzv. **AKCIONO ZAOSTAJANJE (ACTION LAG)**.
3. Saznajno i akciono zaostajanje čine **UNUTRAŠNJE ZAOSTAJANJE (INSIDE LAG)** u sprovođenju makroekonomske politike.
4. Nasuprot njemu, postoji i **SPOLJAŠNJE ZAOSTAJANJE (OUTSIDE LAG)**, tj. vremenski interval koji dijeli početak primjene određenog instrumenta EP od početka njegovog djelovanja - na promjenu pojedinih makroekonomskih varijabli u željenom smjeru. Ukratko, spoljašnje zaostajanje odnosi se na **vrijeme potrebno da preduzete mjere donesu određene rezultate** nakon trenutka njihovog preduzimanja.

Instrumenti EP

- Država ostvaruje svoje ciljeve putem instrumenata:

1. **JAVNIH FINANSIJA** (uticaj na prihode i rashode državnog budžeta)

a) U državne rashode spadaju: državne investicije, subvencije privredi, transferi domaćinstvima, obaveze po javnom dugu, kupovima roba i usluga, plate i najamnine, transferi u inostranstvo, a u

b) državne prihode ubrajamo: direktne poreze stanovništva, direktne poreze preduzeća, porez na dodatu vrijednost, carine, doprinose za socijalno osiguranje, poreze na imovinu, poreze na nasljeđe i transfere iz inostranstva.;

2. **NOVCA I KREDITA** (uticaj na uslove kreditiranja)

a) novo zaduživanje i pozajmljivanje države (pozajmljivanje u inostranstvu, zajmovi domaćinstvima i preduzećima, zajmovi iz inostranstva, zajmovi za domaćinstva i preduzeća),

b) operacije države sa javnim dugom (operacije na otvorenom tržištu sa kratkoročnim HoV i ostale operacije na otvorenom tržištu).

c) instrumenti KS (bankarska stopa, određivanje maksimalnih stopa, državne garancije na zajmove).

d) instrumenti koji utiču na bankarske kredite (stope obaveznih rezervi, kvantitativna ograničenja, odobravanje individualnih zajmova i ostale direktive i preporuke),

e) instrumenti koji utiču na zaduživanje i pozajmljivanje ostalih učesnika (kontrola zajmova lokalnih vlasti i javnih p-ća, kontrola zajmova privatnih p-ća putem nove emisije hartija, kontrola trgovinskih transakcija, kontrola ostalih finansijskih inovacija).;

3. **DEVIZNOG KURSA** (odnos domaće valute prema ostalim valutama)

4. DIREKTNE KONTROLE

- a) kontrola spoljne trgovine, deviza i imigracije,
- b) kontrola cijena (kontrola cijena roba i usluga, kontrola renti, kontrola dividendi, kontrola zarada),
- c) ostale kontrole domaće privrede (kontrola investicija, alokacije sirovina, kontrola izvođenja, regulisanje uslova rada, kontrola korišćenja prirodnih bogatstava, recionalisanje potrošnih dobara, kontrola standarda i kvaliteta).;

5. INSTRUMENTI PROMJENE INSTITUCIONALNOG SISTEMA

- a) institucionalne promjene koje utiču na ostale instrumente (promjene u sistemu transfera domaćinstvima, promjene u sistemu subvencionisanja p-ća, promjene u poreskom sistemu, promjene u kreditnom sistemu, promjene u sistemu direktne kontrole),
- b) promjene kojima se direktno utiče na uslove privređivanja (reforme poljoprivrednog zemljišta, promjene u uslovima konkurencije, promjene u vezi participacije zaposlenih, promjene u veličini državnog sektora, formiranje nacionalnih institucija),
- c) tu spada i formiranje međunarodnih institucija;

- Ovi instrumenti ne djeluju direktno već posredno;
- Razlikovati INSTRUMENTE (VRSTE DEJSTVA) I MJERE EKONOMSKE POLITIKE (INTENZITET PRIMJENE NEKOG INSTRUMENTA);
- Mjera EP znači upotrebu određenog instrumenta (npr. fiskalnog) **za konkretnu upotrebu** (npr. smanjivanje poreza na dohodak u cilju podsticanja određene ekonomske aktivnosti)
- Instrumenti i mjere se najčešće koriste “u paketu”;

3. Planiranje institucionalne strukture privrede i privrednih reformi

- kreiranje institucionalnih pretpostavki koje će biti maksimalno u funkciji uslova da se pojedinci i preduzeća u skladu sa svojim preferencijama prilagode tržišnim zahtjevima
- **IZGRADNJA INSTITUCIJA I RAZVIJANJE TRAJNIH PRAVILA ODLUČIVANJA I OBRAZACA PONAŠANJA**
- politika fundamentalne institucionalne infrastrukture:
 1. **PLANIRANJE IZGRADNJE INSTITUCIJA** određenog ekonomskog sistema, kao preduslova funkcionisanja sistema u okviru određenog poretka, i
 2. **PLANIRANJE I UTVRĐIVANJE OPŠTIH PRAVILA PONAŠANJA** ekonomskih subjekata koja usmjeravaju veliko mnoštvo neizbježno decentralizovanih odluka, podvrgavaju ih jedinstvenom, ponovo opštem režimu i na taj način u te odluke unose pravila određenog poretka.
- “objekat” planiranja – ekonomski sistem u cjelini
- planiranje pretpostavlja "**PLANIFIKABILNOST**" ekonomskog sistema kao objekata planiranja
- **PLANIFIKABILNOST EKONOMSKOG SISTEMA** znači da se, kroz proces planiranja i izgradnje odgovarajućih institucija sistema i oblikovanja osnovnih pravila ponašanja ekonomskih subjekata pri donošenju odluka na svim nivoima odlučivanja, struktuiraju i uređuju sam objekat planiranja (ekonomski sistem) u željenom pravcu, u smislu obezbijedenja funkcionisanja određenog poretka.

Teorija spontanog poretka

- izrasta iz **odluka i ponašanja** koja odražavaju **pojedinačne**, često međusobno oprečne i čak sukobljene, **preferencije, potrebe i interese**, a što uprkos tome, uspijeva da dostigne impresivnu uređenost, usaglašenost djelova i sklad
- **SPONTANI POREDAK PODRAZUMIJEVA:**
 - (1) **ODSUSTVO SVJESNOG PLANIRANJA**, ogromnog mnoštva pojedinačnih elemenata i sa njima vezanih detalja, i
 - (2) **ODSUSTVO JEDINSTVENE SKICE RAZVOJA SISTEMA** - oblikovanje ambijenta u kojem će svaki element moći da maksimalnom efikasnošću da djeluje na realizaciji sopstvenih ciljeva i zadovoljavanju vlastitih potreba
- Spontanost i složenost podrazumijevaju **radikalnu DECENTRALIZACIJU ODLUČIVANJA**, kao preduslov za max mobilnost resursa
- Međutim, **i pored oslonca na spontane snage i procese, poredak se ne stvara sam od sebe**
- Fundamentalne snage koje generišu i oblikuju poredak jesu **INSTITUCIJE i njima uslovljena opšta pravila ponašanja koja obavezuju sve subjekte** i koji čine osnovne elemente **pravnog poretka**, koji u fokusu ima **ZAŠTITU SVOJINE**
- Spontani poredak, po ovoj teoriji, **nastaje iz fundamentalne SLIČNOSTI REAKCIJA SUBJEKATA NA EGZOGENE PROMJENE**. Dok institucijama uslovljena i univerzalnim pravilima nametnuta "pravilnost" u reagovanju na spoljne impulse predstavlja jezgro i krajnje ishodište spontanog poretka.
- Međutim, **insistiranje na ideji spontanog poretka, ni u kom slučaju ne znači negiranje planiranja**

Svojina

- **SVOJINA** - pravo pojedinca ili grupe da donosi odluke o načinima korišćenja objekata svojine. Kada su ti načini društveno sankcionisani i zaštićeni, oni postaju "pravo".
- Svojina je ključna komponenta svakog privrednog sistema, a ujedno i institut društvene regulacije
- Mogu se razlikovati **TRI OSNOVNA SVOJINSKA PRAVA** koji definišu stvarni sadržaj **instituta svojine**:
 - a) **PRAVO KONTROLE I UPOTREBE STVARI**, tj. pravo donošenja odluka vezanih za načine korišćenja sredstava koje su predmet svojine, odnosno pravo posjedovanja, kontrole i upravljanja sredstvima; **USUS**
 - b) **PRAVO PRISVAJANJA**, tj. pravo na rezultat koji je nastao korišćenjem objekata svojina (pravo na prisvajanje ostvarenog viška); **FRUCTUS** i
 - c) **PRAVO OTUĐENJA**, tj. pravo prenosa svojine na drugog subjekta, to je glavno pravo sopstvenika – pravo raspolaganja sa stvari, **ABUSUS**.
- Dominantan oblik svojine danas je **privatna svojina**;
- Odvajanje kapital – svojine od kapital – funkcije
- Znacajne promjene u sistemu funkcionisanja privrede;
- Informacije kao izvor moci u procesu donosenja i kontrole odluka

II. Tipovi makroekonomskog planiranja

1. **EKSPLICITNO INSTITUCIONALIZOVAN TIP PLANIRANJA**, koji je karakterističan je za Francusku, Italiju, **Japan**, Holandiju, **Švedsku**, Norvešku
 - postoje državne institucije za planiranje, pripremaju se nacionalni planovi privrednog razvoja, uključujući i mjere i sredstva za njegovo sprovođenje, **obligatorni** za javni sektor, **stimulativni** za privatni sektor
 - pojedine države donose nacionalni plan kao indikativni (okvirni) dokument koji usmjerava određene ekonomske aktivnosti
2. **MAKROEKONOMSKO PLANIRANJE KOJE NIJE EKSPPLICITNO INSTITUCIONALIZOVANO** – koji je karakterističan za određen broj tržišnih zemalja kod kojih ne postoje planska dokumenta u formalnom značenju te riječi. / Velika Britanija/
 - primjena instrumenata makroekonomske politike i nekih elemenata programiranja razvoja

Naglašeni trend ka (RE)PRIVATIZACIJI, DEREGULACIJI I LIBERALIZACIJI učinio je da se **eksplicitno** institucionalizovan sistem makroekonomskog planiranja

sve više približi tipu planiranja označenom kao oblik koji **nije eksplicitno institucionalizovan**

2.1. Indikativno planiranje u FR

- Prvi plan donijet 1946.g. (okvirni plan proizvodnje u osam ključnih sektora, uz korišćenje input-output tabela)
- Kasnije to bio osnov za osnivanje EZUC (1951)
- **INDIKATIVNOST ZNAČI DA PLAN NEMA SNAGU OBAVEZNOSTI**, uvažava se samostalnost ekonomskih subjekata
- Plan nema snagu obaveznosti, već isključivo daje **SMJERNICE** koje mogu biti od koristi pojedinim mikroekonomskim subjektima prilikom donošenja najrazličitijih investicionih **odluka**.
- Razumije se da **državna preduzeća** imaju obavezu pridržavanja planskih proporcija i zadataka.
- Sredstva pomoću kojih plan djeluje su uglavnom **finansijske prirode**
- Najčešće se radi o **BUDŽETU i PROMJENI PORESKIH OSNOVICA I STOPA u cilju promjena u budžetskim prihodima i budžetskim rashodima**. Ukratko, riječ je o direktnom naslanjanju sistema makroekonomskog planiranja na FISKALNU POLITIKU.
- **X francuski indikativni plan 1989-92** – inkorporacija nacionalne ekonomije na jedinstveno EU tržište, jačanjem zajedničkog tržišta EU. slabi proces indikativnog planiranja u

History of plans – France:

- Jean Monnet 1947 Recovery
- Harmonization 1952-1965 (conflict of short term stabilization and long term investment)
- Social concerns 1965-1975 (regional plans and technical models)
- Late 1970s planning decline
- 1980 socialist reforms (expansion of the public sector) Mitterrand 1989
- High-tech momentum (1980-1984)
- Administrative decentralization (1984-1988)
- Internal market (1989-1992) and EU
- FP plan - it shows the directions in which the economy ought to go, rather than providing specific targets for individual plants and firms

CURRENT PLANNING AGENDA:

- Globalization and the French economy
- The evolution of the EU
- Social cohesion (diminishing various divides), EST cohesion
- Institutional modernization
- Multilateral economic policy coordination
- New economic governance (EC, MS)
- EU development strategy – Europe 2020

2.2. Makroekonomsko planiranje u Japanu (indikativnog karaktera)

- Tri nivoa planiranja:

1. **DUGOROČNE PROGNOZE** globalnih privrednih i društvenih promjena
2. **SREDNJEROČNI PLANOVI** - konkretizacija i kvantifikacija pojedinih vladinih mjera u vremenskom intervalu koji nije duži od 5 godina
3. **BUDŽETSKO PLANIRANJE** (programiranje na rok od 1 godine)

Kao i kod većine aktivnosti koje se realizuju u okviru pojedinih državnih ministarstava, i kod planiranja, jedno od ključnih obeležja sva tri pomenuta nivoa je izražena koordiniranost akcija i mjera države i aktivnosti kompanija.

PLANOVI – orjentiri u razvoju privatih preduzeća, obavezni za državna preduzeća i institucije - *the Japanese Economic Planning Agency.*

KINA - By the early 21st century, the Chinese government had limited the role of directive mandatory planning to goods of national importance and large-scale construction, while increasing the scope of indicative planning and market forces in all other sectors of the economy. The current Chinese Socialist market economy is largely based on market forces for consumer goods and indicative planning for heavy industry in the public sector.

- **Ciljevi indikativnog makroekonomskog planiranja u Japanu su:**
 - a) formulisanje ekonomskih strategija i nosećih pravaca razvoja,
 - b) selekcija oblasti kojima je za nesmetan razvoj neophodna državna potpora
 - c) definisanje intenziteta i karaktera tog učešća države.
- Izuzetno dobro organizovana **STATISTIČKA SLUŽBA I SISTEM DRUŠTVENOG RAČUNOVODSTVA (NACIONALNI RAČUNI)**
- **Srednjoročni plan se sastoji od 3 dijela:**
 1. opšti plan društveno-ekonomskog razvoja,
 2. program državnih potreba i investicionih rashoda po sektorima, kao i
 3. preporuke, instrumenti i mjere ekonomske politike
- **Centralni zadatak nacionalnog planiranja u Japanu je permanentno usavršavanje srednjoročnih makroekonomskih modela**
- **Tri kategorije modela:**
 - a) modela statističkih promjena (obim ST, demografske prognoze itd.),
 - b) promjena u pojedinim instrumentima makroekonomske politike (javni rashodi, posredni i neposredni porezi, itd.) i
 - c) promjena u osnovnim makroekonomskim veličinama (BDP, zaposlenost, cijene, i sl.).

2.3. Supranacionalno planiranje

supranacionalno planiranje, kao izraz zajedničkog usmjeravanja privrednog razvoja u mnogim međunarodnim organizacijama (UN sistem, IMF, WB, WTO), posebno međunarodnim ekonomskim organizacijama kao OECD, kao i regionalnim ekonomskim integracijama poput **EU**)

EU – supranacionalna, nadnacionalna organizacija *sui generis*

The UNITED NATIONS system

PRINCIPAL ORGANS OF THE UNITED NATIONS

INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE

SECURITY COUNCIL

GENERAL ASSEMBLY

ECONOMIC AND SOCIAL COUNCIL

TRUSTEESHIP COUNCIL

SECRETARIAT

Military Staff Committee
 Standing Committee and ad hoc bodies
 International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia
 International Criminal Tribunal for Rwanda
 UN Monitoring, Verification and Inspection Commission (Iraq)
 United Nations Compensation Commission
 Peacekeeping Operations and Missions

Main committees
 Other sessional committees
 Standing committees and ad hoc bodies
 Other subsidiary organs

FUNCTIONAL COMMISSIONS

Commission for Social Development
 Commission on Human Rights
 Commission on Narcotic Drugs
 Commission on Crime Prevention and Criminal Justice
 Commission on Science and Technology for Development
 Commission on Sustainable Development
 Commission on the Status of Women
 Commission on Population and Development
 Statistical Commission

REGIONAL COMMISSIONS

Economic Commission for Africa (ECA)
 Economic Commission for Europe (ECE)
 Economic Commission for Latin America and the Caribbean (ECLAC)
 Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (ESCAP)
 Economic and Social Commission for Western Asia (ESCWA)
 United Nations Forum on Forests
 Sessional and Standing Committees
 Expert, ad hoc and related bodies

RELATED ORGANIZATIONS

IAEA
 International Atomic Energy Agency

WTO (trade)
 World Trade Organization

WTO (tourism)
 World Tourism Organization

CTBTO Prep.com
 PrepCom for the Nuclear-Test-Ban-Treaty Organization

OPCW
 Organization for the Prohibition of Chemical Weapons

SPECIALIZED AGENCIES*

ILO
 International Labour Organization

FAO
 Food and Agriculture Organization of the United Nations

UNESCO
 United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

WHO
 World Health Organization

WORLD BANK GROUP

IBRD International Bank for Reconstruction and Development
IDA International Development Association
IFC International Finance Corporation
MIGA Multilateral Investment Guarantee Agency
ICSID International Centre for Settlement of Investment Disputes

IMF
 International Monetary Fund

ICAO
 International Civil Aviation Organization

IMO
 International Maritime Organization

ITU
 International Telecommunication Union

UPU
 Universal Postal Union

WMO
 World Meteorological Organization

WIPO
 World Intellectual Property Organization

IFAD
 International Fund for Agricultural Development

UNIDO
 United Nations Industrial Development Organization

OSG
 Office of the Secretary-General

OIOS
 Office of Internal Oversight Services

OLA
 Office of Legal Affairs

DPA
 Department of Political Affairs

DDA
 Department for Disarmament Affairs

DPKO
 Department of Peacekeeping Operations

OCHA
 Office for the Coordination of Humanitarian Affairs

DESA
 Department of Economic and Social Affairs

DGACM
 Department of General Assembly and Conference Management

DPI
 Department of Public Information

DM
 Department of Management

OIP
 Office of the Iraq Programme

UNSECOORD
 Office of the United Nations Security Coordinator

OHRRLS
 Office of the High Representative for the Least Developed Countries, Landlocked Developing Countries and Small Island Developing States

ODC
 Office on Drugs and Crime

UNOG
 UN Office at Geneva

UNOV
 UN Office at Vienna

UNON
 UN Office at Nairobi

PROGRAMMES AND FUNDS

UNCTAD
 United Nations Conference on Trade and Development

ITC
 International Trade Centre (UNCTAD/WTO)

UNDCP
 United Nations Drug Control Programme

UNEP
 United Nations Environment Programme

UNHSP
 United Nations Human Settlements Programme (UN-Habitat)

UNDP
 United Nations Development Programme

UNIFEM
 United Nations Development Fund for Women

UNV
 United Nations Volunteers

UNFPA
 United Nations Population Fund

UNHCR
 Office of the United Nations High Commissioner for Refugees

UNICEF
 United Nations Children's Fund

WFP
 World Food Programme

UNRWA**
 United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East

OTHER UN ENTITIES

OHCHR
 Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights

UNOPS
 United Nations Office for Project Services

UNU
 United Nations University

UNSSC
 United Nations System Staff College

UNAIDS
 Joint United Nations Programme on HIV/AIDS

RESEARCH AND TRAINING INSTITUTES

INSTRAW
 International Research and Training Institute for the Advancement of Women

UNITAR
 United Nations Institute for Training and Research

UNIDIR**
 United Nations Institute for Disarmament Research

UNICRI
 United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute

UNRISD
 United Nations Research Institute for Social Development

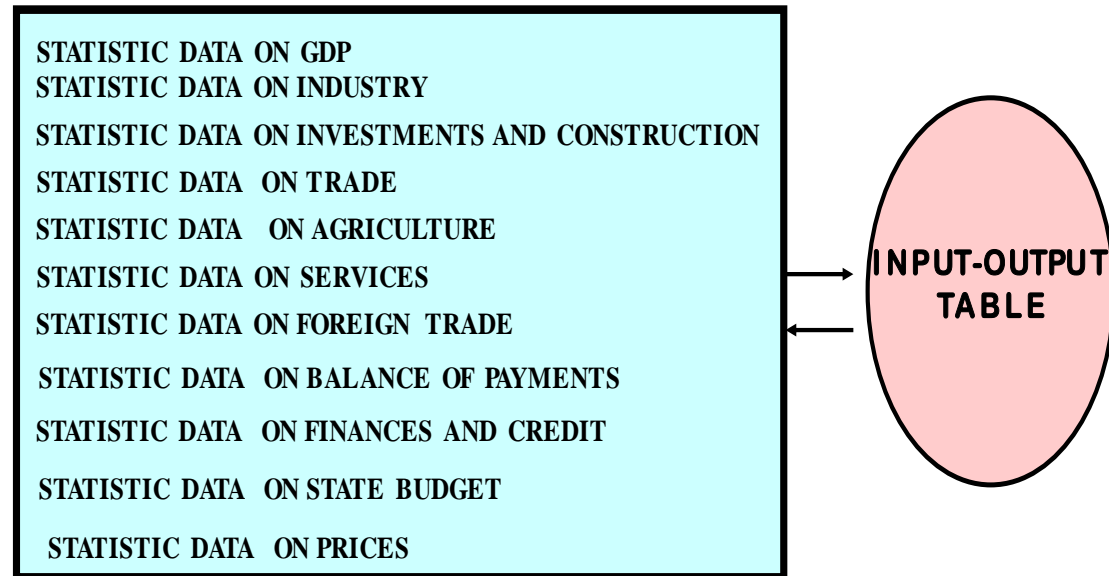
*Autonomous organizations working with the United Nations and each other through the coordinating machinery of the Economic and Social Council.

**Report only to the General Assembly.

3. Nedostaci makroekonomskog planiranja

- zavisi od primjene odgovarajućih makroekonomskih modela
- u najvećem stepenu je **funkcija pouzdanosti podataka** sa kojima operiše
- modeli makroekonomskog indikativnog planiranja, ne djeluju efikasno u situacijama ispoljavanja **najrazličitijih šokova (posebno eksternih)**
- Nedostatak: ne mogu se uspješno tretirati fenomeni kao što su **prirodne katastrofe** (zemljotresi, poplave, suse, požari i druge elementarne nepogode) ili promjene koje uzrokuje čovjek (naftni šok, na primjer) čak i pod pretpostavkom da su iste anticipirane planom.

Significance of input-output table

4. PREDVIĐANJE - svojevrsni vodič makroekonomskog planiranja

Predviđanja ili prognoze su **PRORAČUNI O TOME ŠTA ĆE SE VJEROVATNO DOGODITI U BUDUĆNOSTI.**

- scenariji budućih trendova privrednog razvoja, budućih stanja sistema i okruženja u kom firme funkcionišu
- Često u upotrebi metode predviđanja na **osnovu analogije, ekstrapolacije trendova, makroekonomskog modeliranja, kompjuterske simulacije, intuitivnog zaključivanja i sl.**
- **METODE PREDVIĐANJA** se razvrstavaju na različite načine, jedna od najčešće korišćenih je slijedeća klasifikacija:
 - 1) intuitivne (kvalitativne) metode,
 - 2) metode temeljene na statistici i statističkoj analizi
 - 3) matematičke (kvantitativne) metode
- **Predviđanje može biti: 1) kratkoročno i 2) dugoročno**
- **Kraći period – veća tačnost prognoziranja (preciznost)**
- **Prognoziranje prije svega ima usmjeravajući karakter, vodič MEP i EP**
- **Sve više predstavlja skup metoda i tehnika u otkrivanju i preciziranju razvojnih prednosti pojedinih zemalja (koristi statistiku, matematiku, ekonometriju, operaciona istraživanja..)**

5. PROJEKTOVANJE kao instrument makroekonomskog planiranja

Projektни pristup nastoji da inkorporira **eksterne efekte** u makroekonomsku analizu

- Prelaz sa koncepta tr.proizvodnje na koncept **TROŠKOVA RAZVOJA**
- Jedna od najpoznatijih tehnika projektovanja predstavlja **ANALIZA TROŠKOVI - REZULTATI (cost-benefit)** – kvantificiranje doprinosa pojedinih projekata ukupnom privrednom i šire, društvenom razvoju
- **COST-BENEFIT ANALIZA** najširu primjenu ima kod ocjenjivanja investicionih alterantiva u oblastima za čiji razvoj postoji **JAVNI INTERES** i za čije finansiranje se koriste javna sredstva: vodosnabdijevanje, obrazovanje, zdravstvo, nauka, odbrana, uređenje gradskog zemljišta (komparacija troškova i potencijalnih efekata kod ocjene različitih investicionih alternativa, posebno kod **INFRASTRUKTURE**).
- **Postupak primjene cost-benefit analize podrazumijeva:**
 - 1) definisanje projekata
 - 2) utvrđivanje i kvantifikaciju očekivanih troškova i rezultata,
 - 3) Izbor diskontne stope,
 - 4) diskontovanje troškova i rezultata i
 - 5) komparaciju sadašnje vrijednosti troškova i rezultata u cilju donošenja odluke o prihvatanju ili neprihvatanju određenog projekta.

Cost-benefit analiza

- Ocjena troškova i efekata za svaku investicionu alternativu
- Pomoću diskontne stope svode se očekivani troškovi i rezultati na sadašnju vrijednost
- Komparacija sadašnje vrijednosti troškova i rezultata i donošenje odluka o prihvatanju ili neprihvatanju određenog projekta obavlja se na osnovu precizno definisanih **kriterijuma mjerenja troškova i rezultata.**
- Najčešće korišćena su sljedeća tri kriterijuma mjerenja, tj. poređenja troškova i rezultata:
 - neto sadašnja vrijednost,
 - odnos rezultata i troškova i,
 - interna stopa rentabilnosti

6. Međusektorski modeli kao analitička osnova MEP

- Međusektorska analiza
- Vasil Leontijev, razvoj međusektorskog modela, empirijska povezanost američke privrede 1891-1929 (objavio 1941.g.)
- Prikazao opštu međuzavisnost različitih dijelova privrede (sektora), uspio da pomoću kvantitativnih relacija približi logiku funkcionisanja privrede u cjelini